

PLONICKY TAMÁS

Bírószemmel

Döntésfüggőség és szociológiai tematikák Pető Péter *Leshatár* című kötetében

A korábban megyei labdarúgó-játékvezetőként, az időközben megszünt, nagy múltra visszatekintő Népszabadság című napilap főszerkesztő-helyetteseként, jelenleg pedig a 24. hu és a Page Not Found történelmi stúdióblog publicistájaként tevékenykedő Pető Péter 2017-ben, a Kalligram kiadó gondozásában megjelent *Leshatár – Világvégi futballpályákon* című első regénye tökéletesen integrálja, illetve fűzi tovább a vezérfonalát azoknak a labdarúgásról szóló – mára klasszikussá vált – szépirodalmi alkotásoknak, amelyeknek ebben a témában (is) jelentőset alkotó elődei, Mándy Iván (*A pálya szélén*), Esterházy Péter (*Utazás a tizenhatos mélyére*) és Gazdag József (*Egy futballfüggő naplójából*) szövegeiben már találkozhattunk.

Pető aspektusa, noha a lepukkant karakterek szintjén Mándy groteszk figuráira, az addikció mint mozgatórugó tekintetében viszont Gazdag itt említett tárcakötetére emlékeztetnek, a narrátori alapfeltevésben számít teljesen innovatívnak. Kóbor Tamás, Pető regényének egyes szám első személyű főszereplő-narrátora a felsorolt írók hőseivel ellentétben ugyanis a mérkőzések megfellebbezhetetlen irányítójaként, azaz egy olyan alsóbb osztályban sípoló játékvezetőként munkálkodik, aki már a mű elején leszögezi az érdekesítő tényállást: élete legfontosabb meccse következik.

A történet szerint a magyar-német tanári szakon végzett bíró a most-vagy-soha helyzetben, ha hibátlanul „ledudálja” (értsd: ledirigálja) a Nyíregyháza–Békéscsaba rangadót, felkerülhet az álomkategóriát jelentő NB1-be, ezzel pedig elkerülheti a számára totális frusztrációval és érzelmi-egzisztenciális mélyponttal együtt járó tanári pályát. Kóbor az alapkonfliktusból adódóan, és reflektálva az eddig elhangzottakra, maga jelenti ki, hogy: „Egy keleti derbire vagyok a csúcstól, ha most összejön, az élet sorhoz behúzhatom a pipát a bakancslistán.” (8. o.)

A megyei bíró egyáltalán nem hétköznapi, néha abszurditással, gyakran humorral, és még többször (ön)íroniával, valamint valós, a magyar ember keserédes szociális-kisebbségi problémáival foglalkozó, groteszk regényalakokat és élethelyzeteket is felvonultató kiválóan megírt sztorija egész pontosan nem a már vázolt mérkőzéssel, hanem egy különös magyarázattal veszi kezdetét. Itt ugyanis szinte azonnal választ kapunk arra a sokunkban megfogalmazott, játékvezetőkkel kapcsolatos kérdésre, hogy vajon mennyire számít perverznek az az egyén, aki a bírói pálya mellett dönt, ennek pedig a velejárója-

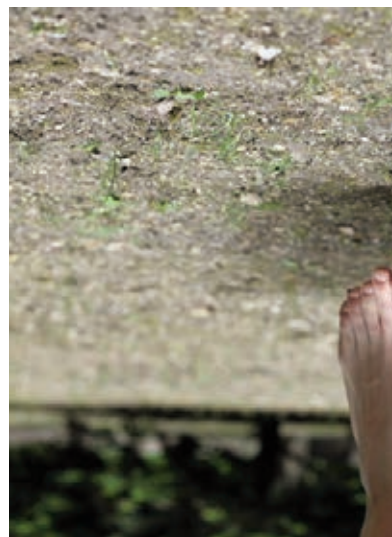

ként felfogható félig vagy teljesen részeg szurkolók konstans mocskolódásait kapja kárpótlásul a munkájáért cserébe akkor is, ha a döntése szakmailag tökéletesnek bizonyul. Pető burkolt válasza szerint nagyon. „Egyáltalán minek odamenni, ahol sohasem dicsérnek, mindig csak baszogatnak?” (6. o.) – teszi fel önmagának a jogos kérdést a néhol meglehetősen obszcénul beszélő Kóbor a történet elején.

Ezt az általunk nagyon perverznek nevezett szakmát, és az emellett való kiállását a regény főszereplője meg is indokolja. Állítása szerint a döntésfüggőség, illetve a villámgyors cselekvések, továbbá az, hogy két komplett gárda – azaz huszonekét felnőtt férfi – alá van vetve az ő spontán reakcióinak és ítéleteinek (amit egész pontosan, és nem kis szellemességgel *carpe momentum*nak nevez), annak ellenére is okozhat függőséget, hogy társaival együtt nagyon jól tudják: időnként a szurkolók melegebb éghajlatra fogják elküldeni őt a közeli-távoli rokonságával együtt. Erre a munkájukat érintő már-már költői bekiabálásokra ékes bizonyíték az alkotás első sora is, amely nyilvánvalóan Kóbor felé irányul, továbbá emellett, hogy kétségtelenül szofisztikált, talán szentenciaként is értelmezhető, és hűen reprezentálja a magyar megyei osztály átlagos B-középről szurkolók mélyről jövő Camus-i intellektusát. Ez kérdés úgy szól: „Mi a kurva anyádat intettél, baszd meg?” (5. o.)

Kóbor azonban megjegyzi, hogy munkája ugyanúgy, mint minden más szakma, nyilvánvalóan magába foglalja a hibázás lehetőségét, azaz – noha a mérkőzés közepette az összes mozdulatával ezt kívánja megcáfolni – sokszor már a fújás pillanatában, esetleg a megbízhatónak tekinthető játékosok reakciójából tudja: a meghozott döntése téves volt. Kóbor tehát teljes mértékben ismeri szakmája csínját-bínját, és a saját helyzetét illetően is meglehetősen ironikusan fogalmaz. Példaként erre az a gondolatsor hozható fel, amelyben a pályáját véglegesen alakítani kívánó, sorsdöntő mérkőzésről jegyzi meg a következőket: „Nincs ember a földkerekségen, aki komolyan venne, ha elkezdeném magyarázni, hogy egy másodosztályú futballmeccs jelenti az egyetlen esélyt a jobb életre. Pláne, ha elmesélem, hogy korábban berlini egyetemi ösztöndíjat, majdani doktori programra szóló ajánlatot vetettem oda.” (18. o.)

Denevér, videó, 2015

A főszereplő azonban izgalmas felvezetőjét, azaz a Nyíregyháza–Békéscsaba rangadót elveti, és ugrálni kezd az időben és térben karakterek, mérkőzések, személyes élmények, futballpálya közeli benyomások, történetek között úgy, hogy az írás stílusa végig pazar, érdekfeszítő és lehengerlő marad. A meglehetősen fontos szociális kérdéseket (is) boncolgató alkotás figuráinak milyenségét reprezentálja az a harmincéves Tóni, aki kifejezetten rossz családi körülmények ellenére vált Kóborral együtt megyei játékvezetővé. Az említett karakternek a „szülei alkoholisták voltak, verték, alázták: elmenekült. A nagyanyja adta neki oda a spórolt negyvenezer forintját, azzal indult el. Az öregasszony biztatta, hogy fusson el onnan a pokolból, különben börtönben végzi, mint a bátyja. Őt amúgy azért vitték el, mert kirabolt egy asszonyt, tízezer forintot talált nála, de kettétörte az orrát, ahogy más idegből a ropit szokta, ha nincs rajta só. Hetvenéves nőt ütött a fékevesztett állat. A nagymama azt akarta, hogy legalább Tóninak legyen élete, ne a lopás, balhézás, piálás háromszögben végezze. A nyugdíjából minden hónapban félretett kétezer forintot, úgy gyűjtögetett, hogy ha eljön az idő, legyen mit adnia útravalónak.” (22. o.)

A problémás antihősök kontextusában megemlíthetjük Kóbor ismerősét, a bolti eladó, ámde szintén játékvezetőként is ténykedő Bécit, aki barátjával, Lacival együtt egyedi bírói ars poeticát képvisel: mindketten úgy fújják a meccseiket, mintha az a „Bajnokok Ligája döntője lenne”. Bécit ugyanakkor nagyban meghatározza az is, hogy a havi pár tízezres bírói juttatásokból az egymást követő évek kirándulószézonjaiban a változatlan hűveként évről évre ugyanúgy Hajdúszoboszlóra viszi családját; a kirándulási állandóságot Béci azzal magyarázza, hogy Hajdúszoboszlón a gyerekei „tuti” jól érzik magukat. (25. o.) Kóbor ezekkel a társaival üli végig a „górék” szabályszerűségekre vonatkozó értekezleteit, amelyben látszólag nagyon pontos játékvezetői előírásokkal szembesítik őket. Ez a helyzet véleményük szerint tökéletesen abszurd: micsoda dolog az ugyanis, teszik fel a jogos kérdést, hogy ők mint megyei játékvezetők azzal szembe-sülnek, ahogy ezeken az értekezleteken mások akarják nekik prezentálni azt, hogy az UEFA hogyan képzei el a futballt Mezőcsáton.

Kóbor azonban nemcsak értekezletre és meccsre jár, hanem stílszerűen a Kapufa nevű kocsmába (és az Elefánttakony nevű diszkóba) is, ahol felüdülésképpen társaival együtt nemcsak szívószállal kiegészített szénsavmentes ásványvizet, de gyakran alkoholt is fogyaszt. Az így előkerülő személyes-humoros történetek során a legpoénosabbak közé tartozik az, amikor Kóbor elmeséli, hogy hogyan adott sárga lapot reklamálásért tévedésből egy, a kispadon ülő játékosnak, akiről villámgyorsan kiderült: a csendre intett fiatalember születéstől fogva néma.

A mű a mélyszegénység mellett közvetve egyéb releváns szociológiai, konkrétan a kisebbségre vonatkozó érzékeny problémákat is érint, amelyek elsősorban a zsidó-, a cigány- és melegkérdésben konkretizálódnak. Ezek közül a cigányproblematikát, amely többször is felmerül a szövegben, egy roma származású bíróval kapcsolatos történet példázza a leginkább, akit a döntései után a közönség azonnal cigánycsalóként aposztrofál. Ugyanebben a tematikában megemlíthető a Jankó nevű játékvezető kollégája is, aki a saját Facebook-oldalán gyakorta tolvajnak titulált roma származású emberekről szóló kamuhíreket oszt meg: „Mondtam Mikinek, hogy szerintem beszélnie kell a fiúkkal, mert Jankó például állandóan a kuka.infóról tesz ki cikkeket, náci állatságokat, aztán ha másnap elküldik egy faluba, ahol csak cigányok állják körbe a pályát, sok jóra nem számíthat, miután előző nap azzal értett egyet, hogy az összes cigány tolvaj.” (251. o.)

A homoszexualitás kérdéskörét Pető leginkább két, a történet szerint már elhunyt idősebb kollégáján, Laci és Ákos bácsi karakterén keresztül prezentálja, akik mindenhova együtt jártak, egymás mellett laktak, és noha mások előtt soha nem léptek fizikailag kontaktusba, mégis mindenki tudta-sejtette róluk, hogy vonzódnak egymáshoz: „ha Laci kapott feladatot, Ákos kísérte, ha Ákost jelölték ki munkára, Laci tartott vele. Sokáig nem értettük, miféle kapocs fűzi össze a két szeretetreméltó öregembert, akiket amúgy mind imádtunk.” (163. o.)

A regény során, ha néha csupán érintőlegesen is, de egy bíró szemével olyan, nem éppen a klubfutball csúcsait jelentő mérkőzésekbe nyerhetünk bepillantást, mint például a Tatabánya–Gyirmót, a Salgótarján–Szolnok, vagy a Kemece–Nyírmada stb. rangadó, és képet kapunk pályákon lezajló gusztustalan eseményekről, amelyek közé a játékosok valószínűsíthető bundázása, vagy a bírók gyakori, olykor félresiklott felsőbb körökből jövő ellenőrzése sorolható. A mű során az említetteken kívül a futballközegre teljes mértékben jellemző alakokat is felfedezhetünk, akik közül megelevenedik az a tehetségtelen focistaifjú, akinek az apja a polgármester, és ezért mindig játszania kell a falu csapatában, vagy az örülten kiabáló szadista-elmebeteg utánpótlás-edző, Párna Géza, aki gyerekkorú támadójának a sportpályán lévőik számára teljesen érthetetlen „csatározd meg!” utasítást adja.

Kóbor különös története azonban a regény végén kudarcba fullad; a sorsdöntő mérkőzését befolyásoló legfontosabb ítéletet ugyanis a regény végén rosszul hozza meg, téved, és anthősként elbukva a saját bőrén fogja megtapasztalni a folyamatosan felmerülő frusztrációját; ennek következményeképpen immáron a mezőkövesdi Szent László Gimnázium tanáraként kerül elénk. A történet végére Kóbor Tamásból, a nagyobb álmat dédelgető játékvezetőből vált pedagógus sztorijának a humorba iktatott keserősége egy kilencedikes diák provokatív, a jelenlegi, tanári állására vonatkozó kérdésében ér a csúcspontjára. Ekkor a főszereplőnek amolyan Proust-féle emlékezésen keresztül elevenedik fel a korábbi élete: a Kapufában eltöltött idők, a játékvezetői ilyen-olyan ténykedései, a szerelme, Petra, akivel szakítottak és minden egyéb fel-feltörő különleges mementő, ami akár azt is jelentheti, hogy főhősünk burkolt véleménye szerint nemcsak az számít kifejezetten perverznek, aki bíróvá, de az is, aki tanárrá lesz Magyarországon...